

Щодо оцінки ризиків і механізмів їх зниження в комерційних банках

Висвітлена загальна сутність комерційного ризику та безпосередньо кредитного ризику комерційних банків. Розглянуті ситуації, які можуть сприяти виникненню кредитних ризиків у комерційних банках, а також розроблені методи та стратегії управління ризиками комерційних банків **комерційний ризик, кредитний ризик, кредитна угода, кредитний портфель**

Функціонування установ банківської системи України сьогодні відбувається в досить складних економічних умовах, коли забезпечення стабілізації фінансового ринку ускладнюється політичною ситуацією, гострим дефіцитом інвестиційних ресурсів, внутрішніми проблемами всіх фінансових установ. Однак усі суб'єкти ринку повинні здійснювати свою основну діяльність за будь-яких умов, застосовуючи при цьому найрізноманітніші методи зниження як зовнішніх, так і внутрішніх ризиків.

В умовах нестійкого економічного середовища проблема банківських ризиків і, зокрема, ризиковості кредитування набуває особливої актуальності.

Проблемі оцінки ризику в комерційних банках присвятили роботи багато провідних вчених–економістів: І.Алексєєв, П.Беленький, С.Вовканич, З.Варналій, А.Даниленко, А.Загородній, Едвін Дж.Долан, М.Козоріз, О.Кузьмін, В.Колот, В.Корнєєв, Н.Краєва, Ю.Клочко, А.Кісельов, С.Крикавський, В.Мікловда, К.Патер, Й.Петрович, С.Покропивний, А.Рінг, В.Рудченко, С.Реверчук, Дж.Хогтон та інші. Але визначаючи досягнення вищезазначених науковців, належить зазначити, що дане питання розглянуто не в повній мірі, що і зумовило вибір напрямку дослідження.

Основною метою написання даної роботи є висвітлення і обґрунтування сутності комерційного та кредитного ризику.

Для висвітлення даної мети поставленні такі завдання:

- а) розглянути ситуації які можуть сприяти виникненню кредитного ризику комерційних банків;
- б) висвітити методи управління кредитними ризиками комерційних банків;
- в) розробити стратегію управління фінансовими ризиками.

У науковій літературі характеристика банківських ризиків базується на концептуальній основі економічного ризику. Ризики в банківській діяльності пов'язані зі специфікою банківських операцій, здійснюваних в умовах ринкових відносин, та означають імовірність отримання доходів, менших від очікуваних, зниження вартості активів. Характеристику банківського ризику подано в пункті 1.1 розділу 2 Інструкції „Про порядок регулювання діяльності банків в Україні” [3, С.6].

Ризик комерційного банку – це загроза втрати частини ресурсів, недоотримання доходів або створення додаткових видатків у результаті надання фінансових послуг своїм клієнтам. Комерційні банки, як і будь-які інші економічні структури, підлягають зовнішнім ризикам: політичним, соціальним, економічним, демографічним, екологічним тощо.

Кредитний ризик – це ризик невиконання позичальником його зобов'язань щодо кредитора; можливість відмови позичальника від сплати процентів за кредитом і (або) повернення самого кредиту.

Належить взяти до уваги, що кредитний ризик формується з декількох самостійно діючих видів ризику, тому при його оцінці треба враховувати не тільки фінансові можливості позичальника, а й юридичний, форс-мажорний ризик. При цьому необхідно враховувати, що в чистому вигляді ризиків не існує, вони накопичуються, утворюючи системний ризик (рисунок 1).

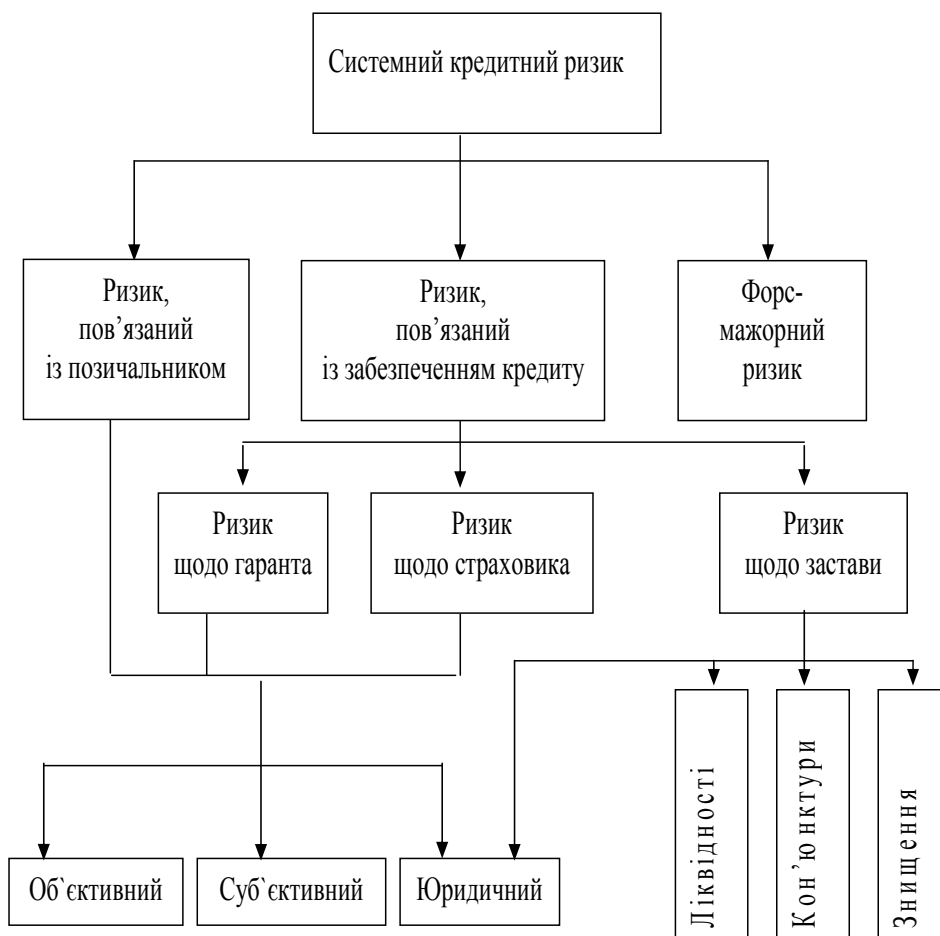

Рисунок 1 - Склад системного кредитного ризику фінансової установи

Ситуація виникнення кредитного ризику, пов'язаного із позичальником, може бути спричинена:

- неможливістю боржника створити в певний час достатній грошовий потік у зв'язку з не передбачуваними змінами в діловому, економічному та політичному середовищі, в якому він діє;
- сумнівною діловою репутацією позичальника;
- недосконалим менеджментом діяльності позичальника;
- неадекватним первинним капіталом.

Однак і недоліки в діяльності комерційного банку можуть викликати появу кредитного ризику. На основі проведених досліджень до основних можна віднести: неефективна кредитна політика комерційного банку; поверхневий аналіз фінансового стану позичальника; завищена якість застави; недостатній юридичний контроль за документарним оформленням кредиту; брак дієвого контролю за використанням і погашенням кредиту; недостатня кваліфікація кредитних працівників; швидке, некероване залучення нових клієнтів (рисунок 2).

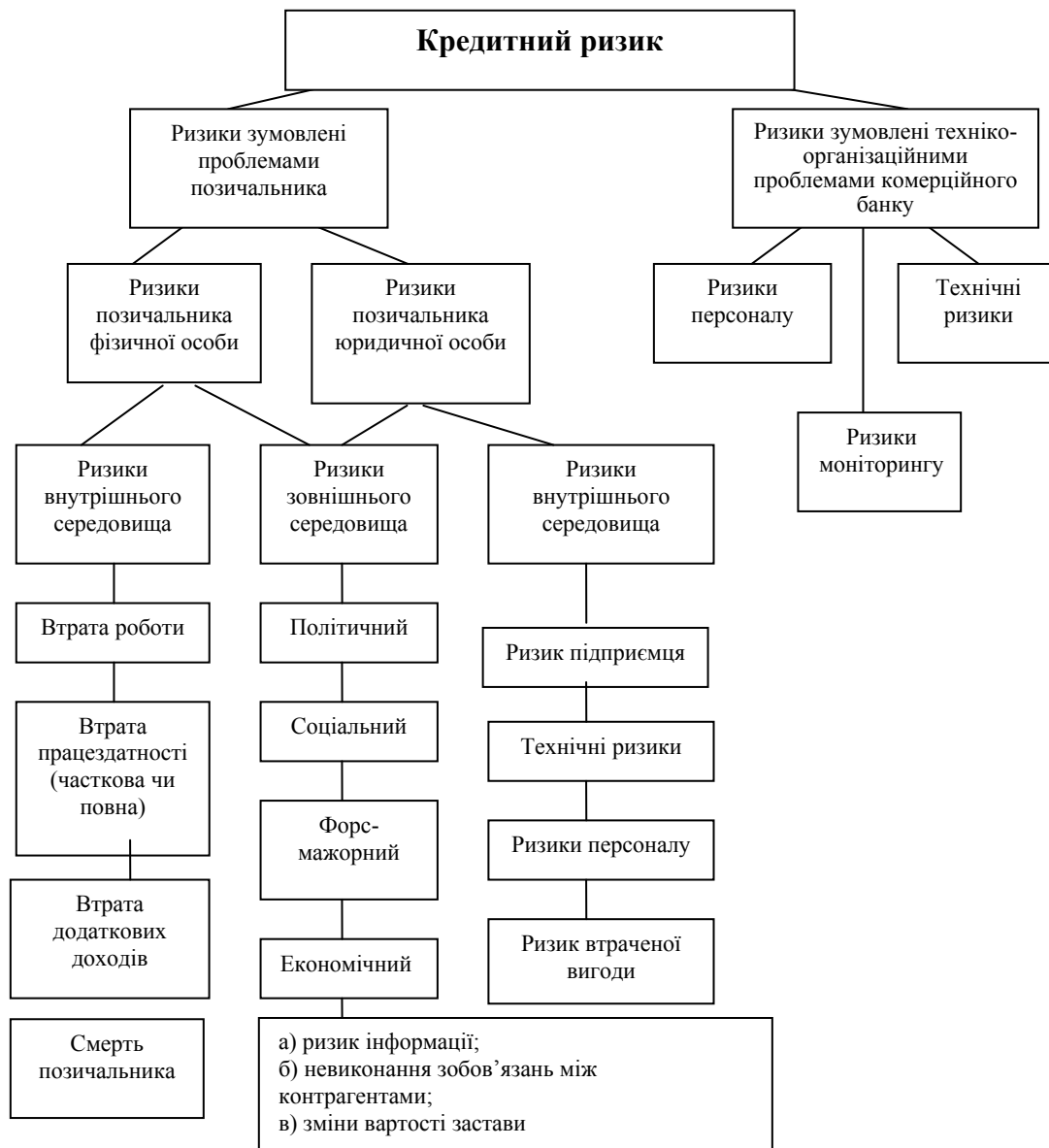

Рисунок 2 - Склад кредитного ризику, що залежить від клієнтів та від організації діяльності комерційного банку

Для комерційних банків вихідними даними для управління кредитним ризиком повинні стати якісний і кількісний його аналіз. Структура та якість кредитного портфеля суттєво впливають на надійність, репутацію та фінансовий успіх комерційних банків, тому їм необхідно аналізувати кредитний ризик як за окремою кредитною угодою, так і за кредитним портфелем у цілому.

Оцінка ділових ризиків потенційних позичальників також повинна враховуватись при якісному аналізі кредитного ризику. Діловий цикл позичальника складається з декількох фаз, для кожної з яких притаманні власні фактори ризику. Наприклад, для придбання матеріалів і сировини ризиковими факторами є:

- надійність постачальників і сезонність поставок;
- наявність приміщень для зберігання товарів і термін зберігання;
- наявність транспортної інфраструктури;
- географічне розташування відповідно до постачальників;
- застосування послуг посередників;
- екологічні проблеми;
- стабільність цін на сировину, матеріали.

У процесі кредитування роздрібних (гуртових) торговців належить звернути увагу на такі ділові ризики: попит і пропозиція на ринку; рівень конкуренції; демографічні проблеми тощо.

Кількісні значення кредитного ризику щодо кредитної угоди пропонуємо комерційним банкам обчислювати у відносних показниках (таблиця 1).

Таблиця 1 - Відносні показники кредитного ризику щодо кредитної угоди

Показники	Формула розрахунку	Умовні позначення
<u>Відносні показники</u> <i>Встановлені на державному рівні</i> Ліміт ризику на одного позичальника	$KP = CK/K = 20\%$	KP – кредитний ризик; CK – сума кредиту на одного позичальника; K – капітал комерційного банку
<i>Встановлені на рівні банківської системи</i> Максимальний ризик на 1 споживчий кредит	$KP = CK/K = 10\%$	
Максимальний ризик на 1 підприємницький кредит	$KP = CK/K = 20\%$	

Для оцінки ступеня ризиковості кредитного портфеля пропонуємо комерційним банкам проводити розрахунки у відносних показниках, наведених у таблиці 2

Таблиця 2 - Відносні показники ступеня ризиковості кредитного портфеля КБ

Показники	Формула розрахунку	Умовні позначення	Характеристика
Відносні показники Норматив незабезпечених кредитів	$H_n = C_{kn}/ПФ < 15\%$	H_n – норматив незабезпечених кредитів; C_{kn} – сума незабезпечених кредитів; $ПФ$ – сума позичкового портфеля	Використовуються для оцінки ступеня портфельного ризику
Норматив забезпечених кредитів нерухомим майном	$H_m = C_{km}/ПФ < 30\%$	H_m – норматив забезпечених кредитів нерухомим майном; C_{km} – сума кредитів, забезпечених нерухомим майном; $ПФ$ – сума позичкового портфеля	
Норматив галузевих кредитів	$H_g = C_{k2}/ПФ = 25\%$	H_g – норматив галузевих кредитів; C_{k2} – сума кредитів, наданих в 1 галузь; $ПФ$ – сума позичкового портфеля	

Комерційним банкам для оцінки ризиковості їхнього кредитного портфеля можна використовувати показники групи Резерви (P) та групи Активи (A) рейтингової системи PEARLS (таблиця 3).

Таблиця 3 - Критерії оцінки ризиковості кредитного портфеля комерційного банку за системою PEARLS

Показники	Формула розрахунку	Умовні позначення	Критерії оцінювання
Показник P_1 забезпеченості неповернених кредитів	$P_1 = \frac{РПВ}{ЗП} \times 100\%$	$РПВ$ – резерв на покриття втрат від кредитних операцій; $ЗП$ – заборгованість за кредитами, простроченими понад 12 міс.	$P_1 = 100\%$ Означає, що комерційний банк може безболісно для чистого доходу списати неповернені кредити
Показник P_2 забезпеченості кредитів, прострочених від 1 до 12 міс.	$P_2 = \left[\frac{(РПВ-ЗП)}{ЗПМ} \right] \times 100\%$	$ЗПМ$ – заборгованість за кредитами, простроченими від 1 до 12 міс.	$P_2 = 35\%$. Визначає достатність створених комерційним банком резерву сумнівних боргів, порівняно із сумою кредитів, прострочених від 1 до 12 міс.
Показник P_4 рівня списання кредитів	$P_4 = \left[\frac{(ССн-ССм)}{СПФ} \right] \times 100\%$	$ССн$ – сума списаних кредитів поточного року; $ССм$ – сума списаних кредитів минулого року $СПФ$ – середній розмір позичкового портфеля	$P_4 = 0$
Показник P_5 рівня повернень кредитів, що були списані	$P_5 = \frac{СП}{ЗСП} \times 100\%$	$СП$ – сума повернених раніше списаних кредитів; $ЗСП$ – загальна сума списаних кредитів	$P_5 = 100\%$. Вказує на ефективність зусиль комерційного банку із примусового стягнення прострочених кредитів
Показник A_1 частки прострочених кредитів списання	$A_1 = \frac{СПн}{ЗП} \times 100\%$	$СПн$ – сума всіх прострочених кредитів; $ЗП$ – загальна сума виданих кредитів	$A_1 < 5\%$. Визначає загальний рівень простроченості в кредитному портфелі

Аналіз кредитного ризику є базою для управління ними в будь-якій фінансовій установі. Пропонуємо для менеджменту кредитного ризику застосовувати методи, наведені на рисунок 3.

Рисунок 3 – Методи управління кредитним ризиком комерційними банками

Отже, процентний ризики та ризик ліквідності взаємопов'язані, тому комерційним банкам потрібно впровадити комплексне управління ризиками.

Пропонуємо методику управління фінансовими ризиками (таблиця 4).

Використовуючи наведену методику, комерційні банки зможуть захищати себе від кредитного ризику шляхом:

- кількісної та якісної оцінки кредитного ризику на рівні кожної кредитної угоди та в цілому за кредитним портфелем;
- впровадження додаткового критерію при обчисленні резерву для відшкодування втрат за кредитними операціями;
- комплексного управління фінансовими ризиками.

Таблиця 4 - Стратегія управління фінансовими ризиками комерційного банку

№п/п	Ситуація	Рекомендовані дії
1	Очікується зростання достатньо низьких процентних ставок	збільшити терміни кредитів зменшити кредити з фіксованою % ставкою отримати довгострокові кредити в банку
2	Очікується максимальне зростання % ставок	скоротити терміни кредитів збільшити частку кредитів із фіксованою % ставкою
3	Очікується зменшення достатньо високих % ставок	зменшити термін кредитів збільшити частку кредитів з фіксованою % ставкою
4	Очікується зменшення % ставок до мінімуму	збільшити терміни кредитів збільшити частку кредитів з плаваючою % ставкою отримати короткострокові кредити в банку

Список літератури

1. Банківська енциклопедія / Під ред. проф. Мороза А.М. – К.: Ельтон, 1993. – 336с.
2. Веселовський А. Удосконалення нагляду за діяльністю комерційних банків //Вісник НБУ. - 1997. - № 2 – С. 20 – 25.
3. Гриджук Д. Співвідношення банківського ризику та засобів забезпечення банківських зобов'язань // Вісник НБУ. – 2002. - №5. С.7-9.
4. Закон України “Про господарські товариства” № 1577 – XII від 19 вересня 1991 р.
5. Закон України „Про банки і банківську діяльність” №2121-111 від 17 січня 2000 р. // Урядовий кур'єр, - 2001. - №8. – С. 10-42.
6. Інструкція про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків. Затверджено Постановою Правління НБУ від 14.04.1998р. № 141. // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності, – 1998. - № 7. – С. 4-27.
7. Кредитний ризик комерційного банку: навч.посіб. / За ред. В.В.Вітлінського. – К.:Т-во „Знання”, КОО, 2000. – 251с.
8. Пакова Г.С. Анализ финансового состояния коммерческого банка. М.: Финансы и статистика, 1996. – 260с.

Высветлена общая сущность коммерческого риска и непосредственно кредитного риска коммерческих банков. Рассмотрены ситуации, которые могут способствовать возникновению кредитных рисков в коммерческих банках, а также разработаны методы и стратегии управления рисками коммерческих банков.

The general essence of commercial risk and directly credit risk of commercial banks is considered. Situations which can promote occurrence of credit risks in commercial banks are considered, and also methods and strategy of management by risks of commercial banks are developed.